



Byneset historielag



ÅRSHEFTE
2002



Æ står no her å tenkje på trønderlåna.
 Du verden for et praktisk hus det va.
 For trønderlåna sju ho hadde kammers.
 'Eit kammers det skuill alle husa ha.

I kammerset der lå dem alle gamle
 som hadde kjent at døden banka på.

Og inn i kammerset dit kunn dem
 kammå å ta farvel, ja store og så små.

Og naboen hain kom i kammersdøra.
 Han hadd'a igjen så toan vart ålein.

Da gjekk dæm oppatt gamle grensemerka.
 Å myttjy lettat vart den siste vei'n.

På nattbordet der såg du huspostillen.

Den les dem i og veit du alle trudd.

At døden va ein teng tå sjølve livet,
 og slettes itj nå fale når'n va budd.

De nærmestan tå slekta stelte liket.

På mastuloftet lå det kistebord.

Det va ofte at de gamle sjøl bestemte
 om kolles det skull vørrå når dem for.

Myttjy e forandra no for tida.

Vi ska vørrå veldig glad for det.

Men ein teng ha vi glømt i vår utveking,
 at døden e ein teng å låvvå med.

Kjære bynesinger.

Byneset er en utrolig flott bygd og bo i. Her på Trondheims beste vestkant kan vi nyte bygdas stille fred og ro, samtidig som vi har alle storbyens forskjellige tilbud innen rekkevidde. Når vi samtidig har et flott turterreng som både sommer og vinter ønsker oss velkommen til besøk da kan vi fastslå at vi har det som plommen i egget. Gulosen, som ligger der og speiler bygdas sjarm, samtidig som den tilbyr fiske og bademuligheter gjør det hele komplett.

Ikke rart at urinnvandrener i Norge fant det interessant å sette gjøre landgang på Byneset og etter hvert få seg faste boplasser her. Dette gjør at historielaget har en stor oppgave i å være med på å sikre å registrere spor etter tidlig og senere bosetning på bygda vår. De pionerene som var med å starte Byneset Historielag fortjener derfor stor takk fra alle oss som er glad i bygda vår. Gjennom de 8 år som laget har eksistert har mye verdifullt arbeide blitt utført. Det aller meste på dugnad, både av folk som bor i bygda og utflytta bynesinger. Vi i styret håper at alle som leser dette vil ta aktivt del i å videreføre dette

viktige arbeide. Mye av dette haster for både kulturminner og muntlige tradisjoner viskes ut og forsvinner etter som årene går.

Siste års styre har bestått av:

Leder: Sivert Løvseth
 Nestleder: Jon K. Stene
 Sekretær: Arnljot By
 Kasserer: Anne Lise Berg
 Styremedlem: Olaf By
Varamedlemmer til styret har vært

Per Skjervold

Sissel Haugrønning

I tillegg har mange personer gjennom spesialoppdrag og arbeide i forskjellige komiteer utført en svært verdifull tjeneste. Dette gjelder spesielt styret for stiftelsen Onsøyhåggån, under Martin Ryes ledelse og Ivar Grostad som utfører et svært verdifullt arbeide med historielagets internettsider. Disse fortjener et besøk *Se dette heftets bakside hvor vi presenterer Historielagets hjemmeside, samt søkeadresse.*

Der kan du finne opplysninger om bygda, historielaget og de produktene som laget har å selge.

Historielaget har vært representert på møtene i Sør Trøndelag Historielag, fellestrådet for de lokalhistoriske foreningene i Trondheim og i et møte innkalt av Trondheim Kommune i forbindelse med registrering av kulturminner i utmarka i byen. Dette er et arbeide vi er i gang med, og som skal være sluttført i løpet av inneværende år. Historielaget har hatt et arbeidsmøte der mange interesserte møtte opp og kom med nyttige innspill. Medlemmer som har kunnskap om gamle setervoller, ferdselsveier, kolmiler, damanlegg eller lignende bes om å ta kontakt med en av styremedlemmene, slik at så mye som mulig av den gamle utnyttelsen av utmarka kan bli registrert. Utnyttelsen av utmarka var langt viktigere og mer allsidig i gamle dager enn det den er i dag, så det er viktig at også den delen av vår kulturhistorie blir bevart.

Arbeidet med å gi ut ny bygdabok nærmer seg nå raskt en avslutning. Boka blir i to bind og den er planlagt å komme ut høsten 2003. Arbeidet ledes på en sikker måte av et styre med Arne Håbjørg som leder.

Kalenderen for 2003 med billedmotiv fra eldre tider på Byneset er ferdig og blir lagt ut for salg på vanlig måte. Den er populær både til eget

bruk og som gave til utflytta bynesinger.

Årsmøte i laget ble avviklet 26 februar. Der holdt redaktør Åsmund Snøfugl fra Melhus foredrag om den utflytta bynesingen Gustav Berg. På vårmøtet i Rye samfunnshus holdt professor Arne Espelund foredrag om brunostens historie, mens Jon K. Stene orienterte om meierienes historie her på Byneset. På høstmøtet vil fylkesordfører Arnt Frøset foredra om "Trøndernes historie, med glimt fra lokalhistorien." Arne Håbjørg vil orientere om status for den nye bygdaboka.

I løpet av sommeren arrangerte laget to historiske vandringer i vårt eget lokalmiljø. På den første samlet vi oss på Steinshylla hos Jon K. Stene. Han hadde ryddet sti opp til toppen av Høgstein og loset oss trygt dit samtidig som han orienterte om lokalhistorien. Etter å ha nytt utsikten og medbrakt kaffe gikk vi ned til den sagnomsuste brønnen som ligger like ned for toppen. Se egen artikkel om denne. En fin kveld i brukbart turvær.

Den andre turen gikk opp til Bakkhaugan. Det er en gammel husmannsplass som ligger opp for Perstu.

Arne Håbjørg var kjentmann og fortalte levende om alle de gamle husmannsplassene som er i området, og om slektene som hadde bodd der. Magnar Løvseth ventet oppe ved Bakkhaugan med nykøkt kaffe, noe som smakte svært godt i den fine kvelden. Han har for øvrig lagt ned et stort arbeide med å rydde opp og bevare de gamle grunnmurene etter husene på plassen. Både grunneiere og kjentmenn fortjener stor takk for at disse vandringene lot seg gjennomføre på en så fin måte.

Styret vil rette en hjertelig takk til alle medlemmer og andre interesserte for all hjelp og støtte til historielagets virksomhet. Styret er glad for den store oppslutning det er om møtene og turene som blir arrangert og ser gjerne at medlemmene kommer med tips om aktuelle arbeidsoppgaver. Vi håper at lagets virksomhet vil være med å øke kunnskapen og interessen for Byneset sin historie. Spesielt ville det være positivt om skolene og den oppvoksende slekt kunne få større interesse for de rike tradisjonene som finnes på bygda vår.

Sivert Løvseth.

Byneset dampsgag *Forts. fra side 19*

Bynesforetak. Det var Christians Thams på Orkanger som eide og drev bruket, og etter Thams ble Meraker Brug eiere.

Tømmeret ble for det meste fløtet til sagbruket, og samlet opp på oppsamlingsområder utover fjæra. Så fulgte selve sagingen, og materialene ble lagt på et tørt område. I sin tur ble det meste skipet derfra. Da det her er svært langgrunt, ble det bygd en trekai på ca. 200 mtr., for å komme utenfor mælen slik

at litt større skip kunne legge til og hente trelast. Det var sikkert bygd en trallebane på skinner utover kaia.

Selv om vi ikke hører mere om Byneset Dampsgag, så ble området brukt til etter siste krig til tømmeroppsamling, hvor tømmeret ble buntet sammen, og transportert med slepebåter til andre sagbruk.

*Opplysninger fra Lars O. K. Braa
Ivar Rye*

Meieridrift på Byneset

Fra de tidligste tider var naturalhusholdningen enerådende for bondestanden på Byneset som i alle andre bygder. Det vil si at gårdens produkter gikk til eget forbruk på gården, det som måtte betales til konge og statsapparat, til amsadministrasjon og til prest og kirke, som skatt, tiende (toll) og lønninger til tjenestefolk og håndverkere, ble betalt med naturalia.

Det var først og fremst korn og smør, men også noe fisk og sild som ble levert; hos fogden på Brå, i prestegården eller på bestemte gårder for oppsamling. I kirkeboka for Byneset i 1704 er Ole Jonsen på Bodsberg østre nevnt at han ”tiente for tolleren”, det vil vel si at han tok imot tiendevarer.

Smør var tidens verdimål på landsbygda, og var fra senmiddelalderen og frem til ca. 1850 grunnlaget for en gårds landskyld, eller for en leilending hva han måtte betale i leie. En gård som oppgis med 1 spann i jordverdi,

måtte betale årlig 1 spann (9 kg) smør i leie. Noen skillinger kunne det nok bli ved salg av korn, noe som på 1700-tallet medførte ensidig kornavl, på bekostning av fedrift, med

resultat at jorda ble utpint, fedriften ble henvist til sætrene om sommeren og sulteforing i vinterhalvåret. Og de gangene silda kom inn i fjorden, ble det mat og ekstraintekt for mange. I 1519 skrev kongen ut en skatt for å finansiere sin krigføring, skatten ble kalt sølvskatten og måtte betales med penger eller sølv. Den ble for de aller fleste utregnet med antall lodd sølv, og den tærte sikkert hardt på arvesølvet som måtte forfinnes.

Etter hvert ble det flere skatter og avgifter, og tiende ble tungvint både for bonde og mottaker og etter 1750 begynte bøndene på Byneset å fatte interesse for fedrift. Byneset lå nært Trondheim, og levering av melkeprodukter for salg i byen kunne gi kjærkomne skillinger.

Gerhard Schønning besøkte Byneset i 1773 på sin rundreise i Midt-Norge og forteller at noen bønder kjører melk og smør til byen for salg på lørdager. Særlig mange var det vel ikke, veien var lang spesielt for bøndene på nord- og vestbygden, ned til Gulosen og til Sundet, videre over Fjøsvollan, Leirbrua og kongsveien videre til byen.

Og krisen først på 1800-tallet medførte en svært lav pris for melkeprodukter, så de fleste fant det ikke bryet vært. Først ca.1830 svingte prisene i gunstig retning, og Bynesinger , gjerne flere i følge kjørte lørdager den lange veien med melkeprodukter til Trondheim. Leveringene kunne være rent torgsalg, faste kunder eller til bondehandlere og melkutsalg.

Deretter innkjøp av varer til heimen, spising og et godt lag med naboer og kjente.

En ”regnskapsbok” for Christoffer Nilsen Rye for juni 1851 viser levering og innkjøp:

Siden viser levering til venstre og innkjøp av varer til heimen på høyre side:

1851

Indtækt og Udgifter for Juni Maaned

14	Kornbøger	1	13	Kaffe og Kobber	1	13
49	Lørd. Kander	1	13	Tobak	1	4
18	Lørd. Tøkmelk	1	12	Brenndevin	1	11
12	Potter Fløde	1	10	Lørdagsfødsel	1	20
64	Lørdagsfløde	2	30	Til sammen	2	30
39	Lørd. Kander	1	4	Kaffe og Kobber	1	15
26	Lørd. Tøkmelk	1	4	Tobak	1	4
72	Potter Fløde	1	10	Justen	1	21
65	Lørdagsfløde	2	30	Kaffe og Kobber	1	8
59	Lørd. Kander	1	4	Til sammen	1	24
26	Lørd. Tøkmelk	1	4	Lørdagsfødsel	1	4
8	Potter Fløde	1	4	Lørdagsfødsel	1	4
65	Lørdagsfløde	2	30	Til sammen	1	8
Lørdagsfødsel				Lørdagsfødsel	2	10
Lørdagsfødsel				Lørdagsfødsel	1	4
Lørdagsfødsel				Lørdagsfødsel	1	4
Til sammen	161	1	18			
og	109	1	10			
og	32	1	10			
og	Til sammen	8	15			

”Indtækt og Udgifter for Juni Maaned.”

14/6 Løverdagen viser leveranse av 49 Kander Sødmelk, 18 Kander Tøkmelk og 12 Potter Fløde. For til sammen 2 spesidaler - 3 ort - 15 shilling.. Samtidig har han kjøpt Kaffe, Sukker, Tobak og Brenndevin for til sammen 1 ort, og et stykke tøy hos fargereren for 1ort - 20 sh.. Slik fortsettes siden ned.

1 kanne = 1,93 ltr.
1 pott = 0,965 ltr. = 1 halv kanne.

! spesidaler = 5 ort
1 ort = 24 skilling.

Ved omregning til kroner i 1875 ble 1 spesidaler satt til 4 kroner.

Transporten til byen ble raskere da veien over Bergskaret ble ferdig i 1853 og veien forbi Onsøyplassene videre om Tømmerdalen ble bygd i 1859.

Lars Olsen Gaustad – Skadestu forteller litt om veien over Bergskaret i sin biografi. Også før 1853 var det en vei der, som til nød var fremkommelig med hest og vogn, men med et svært beskjedent lass.

Han forteller også at han, sammen med naboen Ole Eriksen Gaustad – Tomasstu og en kar ved navn Sundli i Fagerlia i Trondheim, leide en kjeller i St. Olavsgt. og drev melkutsalg der. Dette var gunstig prismessig i forhold til ordinært torgsalg. Han fortsatte med dette til Berg Meieri åpnet i 1884, de to andre drev utsalget en tid til.

O.J.Høyem nevner i sin ”bygdebok” Nes eller Bynes 1. utgave fra 1862 at det er forsøkt med smørproduksjon for salg på Byneset ved noen få gårder samarbeidet om dette, men noe mer er ikke nevnt om saken. Han tar imidlertid opp forholdet om at de aller fleste bønder kjører melken til Trondheim, hver lørdag, hver for seg. Hvorfor ikke gå sammen med noen naboer, og kjøre melken 2-3 ganger i uka, og dermed kunne levere en bedre vare til torgs i byen? Men som det fremgår foran, ble også byturen

benyttet til diverse innkjøp. Høyem kaller dette fjas og tull og unødvendige kostnader. I tillegg traff en bekjente og det kunne bli et hyggelig lag før heimveien. Der kunne det bli litt kappkjøring og god stemning.

Landets første meieri kom i 1856 på en fellessæter i Os - Tufsingdal. Og i de neste 20 årene forsøkte også mange seg i flatbygdene seg med meieridrift. En fellesnevner her er at disse lå utenfor sentrale strøk som for eks. Trondheim, og produksjonen omfattet vesentlig smør og ost. Bøndene på Byneset, Leinstrand og Strinda hadde kort veg i sammenligning for å kunne levere ”fersk” melk/fløte til torgs, til god pris, så de så ikke noe behov for meieridrift.

Men i 1864 åpnet jernbanen Trondheim – Støren, og i 1867 også til Røros – Koppang. Samtidig kom de ordinære dampskipsrutene i drift på Trondheimfjorden, hvor særlig melkeprodukter fra Innherredsbygdene skapte sterkere konkurranse og prisfall. Samtidig kom det forordninger og kvalitetskontroll av melkeprodukter.

Fra først på 1880 tallet begynte meieritanken å vinne fram også på Byneset. Meieridrift var allerede i gang med de såkalte ”smørslag” henholdsvis ved Mjøset Meieri

og Onsøyen Meieri (sistnevnte kan være i Buvika?). Begge disse valgte å legge ned og leverandørene gikk inn i:

Bodsberg Meieri (første året var navnet Bodsbergtrøens Meieribolag), ble opprettet i juni 1883, med formål: salg av melk og fløte til Trondheim, samt produksjon av smør og ost av overskuddsmelken. I starten hadde meieriet 46 leverandører. Leverandører med til sammen ca. 70 kyr, valgte i første omgang å stå utenfor samlaget, mest p.g.a. avstand, men kom senere inn og i 1890 var antallet øket til 90 leverandører.

Veien over Byvikskogen ble ferdig utbedret i 1883, med ny vei over Elseåsen og opp Onsøydalen.

I 1896 trådte 23 intressenter ut etter søknad og dannet Onsøyen Meieri, samtidig gikk noen over til Berg Meieri. Slik at fra nyttår 1897 var det 49 medlemmer.

I 1885 var det ansatt 1 mann og 2 kvinner ved meieriet.

Fra starten til 1920 forgikk transporten med hest over Byviskogen som nevnt foran (15 km). Fra 1920 til 25 ble melka transportert med d/s "Gulos" fra Byaberget, og fra 1925 med bil på den nye veien langs sjøen om Trolla.

I 1938 ble leverandørene opptatt som andelseiere i Trondhjems Meieri, og ble meieriet medlagt og bygningene ble solgt. Selve meieribygningen ble kjøpt av Torger Langørgen, Gudmundsgård. Han hadde denne lagret under hele krigen, og den ble oppsatt på gården hvor den står i dag.

Spongdal Meieri, ble opprettet i 1883 med ca. 80 leverandører og mottok første leveranse 13/11. samme år. Distriktet var stort fra Skogstad til Hangerås. I 1884 ble melkeprisen til leverandører satt til 9 øre literen, med p.g.a. vansker med omsetning av konsummelk, holdt ikke denne "kalkulasjonen" i og med at en del måtte måtte kjernes og ystes, noe som betinget en lavere pris. I sin nød vedtok styret at det skulle sendes surmelk på kagger til Ålesund, men det ser ikke ut til at denne leveransen kom i stand.

Det var ansatt 2 kvinner på meieriet, og meieriet hadde 2 utsalgssteder i Trondheim, hvor det også var ansatt 2 kvinner. Ellers ingen lønnsutgifter, "hele" administrasjonen fra formann til revisor arbeidet gratis, i alle fall de første årene. Kjøringen til Trondheim og senere Steinshylla

gikk på omgang blant leverandørene. Det som var av maskinell drift i meieriet ble utført med hestevandring som drivkraft.

I 1905 brøt en del leverandører ut og opprettet Stene Meieri.

Transporten foregikk med hest til 1900, så med båt fra Steinshylla, som da hadde fått kai, til 1927, og deretter med biltransport.

I 1922 vedtok styret å melde seg inn i Trondhjems Melkforsyning og leveransen dit begynte 16/3. 1925.

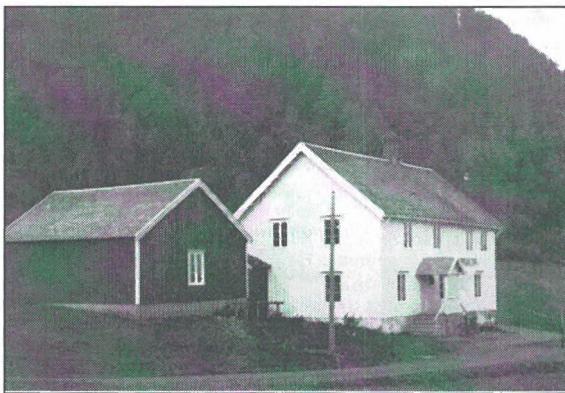
1. sept. 1930 ble driften innstilt, meieriet nedlagt og melken sendes direkte til Melkforsyningen.

Hanger Meieri,

ble også opprettet i 1883 med ca. 20 leverandører. Driften startet i leiet lokale hos Bengt S. Hanger, Oppigard. Lokalene var ikke hensiktsmessige, og derfor ble det allerede året etter reist en bygning på Hanger Nerigard hos Anders Hanger. Bygningen ble tatt i bruk i nov. 1884. Formålet her var som for de øvrige meieriene: salg av melk og fløte til Trondheim, og egen produksjon av smør. Smøret ble den første tiden kjernet med en liten håndkjerne, og fra 1890 en større kjerne som ble trukket (dreiet) av 2 mann, dette var pliktarbeid for leverandørene.

I 1903 ble det vedtatt å flytte meieriet til tomt på Ingeborg O. Haugums eiendom. Den nye bygningen ble kjøpt ferdig tømret fra Skaun for kr. 750,-. Materialene ble kjørt fra Skaun til Byneset på vinterføre og bygget ble reist på en gråsteinsmur. Transporten fra meieriet foregikk de første årene med hest, det var en lang (2,5 mil) og tung transport til Trondheim.

Fra 1900 ble melka levert med båt sammen med melka fra Spongdal Meieri. I 1903 ble kaia på



Haugrønning bygget, og leveringen ble da vesentlig enklere.

Fra 1918 gikk leverandørene inn med andeler i Trondhjem Meieri, og Hanger meieri ble nærmest en silingsstasjon eller mottaksstasjon for Trondhjems meieri, uten noe egen produksjon av smør og ost.

Transporten til Trondheim foregikk

fra 1930 med bil, og fra 1. mars 1933 ble melken hentet direkte fra leverandørene, og meieriet ble nedlagt.

Berg Meieri, begynte drift-
en 1. aug. 1884 med omlag 60 leverandører. Melken ble solgt til forhandlere mot et prosentvis fradrag i prisen, noe som var vanlig på denne tiden.

Transporten fra Berg forgikk med hest, helt til 1923 da bilene overtok etter at Trollaveien ble åpnet. Det ble kjørt forskjellige veier, både over Byvikskogen, Bergsskaret, om Gausstad – Rørmyra, eller om Heimdal. Forsøksvis ble det levert med d/s "Gulos" av noen intressenter.

I starten viser lensmannens oppgave at det var 1 og en 1/2 kvinne ansatt, det må vel en på bety deltid. I 1890 var det 2 ansatte kvinner.

Leverandørene til Berg meieri ble i 1938 opptatt som andelseiere i Trondhjems Meieri, transporten gikk direkte og meieriet ble nedlagt og solgt. Bygningen står fortsatt på plassen.

Onsøyen Meieri. Ble
opprettet i 1896 av 23 intressenter som gikk ut av Bodsberg Meieri. Så lenge transporten forgikk med hest over Byvikskogen, lå meieriet bekvemt til. Men da nyvei-

en om Trolla ble åpnet og veien over Byvikskogen nedlagt ble meieriet i 1927 flyttet til Rye, samtidig som det ble omdøpt til **Nordbygdens Meieri**.

Transporten 1919 til 1928 foregikk med d/s "Gulos" fra Byberg kai, siden med bil.

Leverandørene i Nordbygdens Meieri ble i 1940 opptatt som andelseiere i Trondhjems Meieri, og driften ble innstilt. Bygningene ble solgt, men selve meieribygningen står fortsatt.

Stene Meieri på Steinshylla
ble opprettet i 1905 av 20 intressenter som gikk ut av Spongdal Meieri. I 1910 var tallet steget til 33, idet en del leverandører flyttet over fra Bergs Meieri.

Det var spesielt transporten til Trondheim som var grunnlaget for meieriet. Fjordbåtene var i gang med faste ruter på fjorden. D/s "Orkla" (den første), senere d/s "Nydalen" ble leid av meieriene i Byneset, Børsa, Skaun og Buvik, for melketransport til Trondheim. Den anløp også Steinshylla, hvor første kai ble bygd i 1900. I 1905 ble det bygd en bru, slik at melken fra det nye Stene Meieri kunne transporteres direkte på tralle

fra kjølerommet på meieriet og utover kaien for å bli tatt om bord i båten. I 1919 begynte Stene Meieri å levere melk til Trondhjems Meieri, og i 1925 ble meieriet opptatt som andeleiere mot å tegne en andel for hver 15.000 l melk levert, andelene kostet pr. stk. 375,- kr. Dette ble det ikke noe av og samme år ble meieriet innmeldt i Trondhjems Melkforsyning.

Da fjordbåtene sluttet å anløpe Steinshylla var i grunnen tiden ute for Stene Meieri. Det ble forsøkt å levere med bil, men 1. sept. 1930 ble driften innstilt og bygningene ble revet.

I beskrivelsen av meieriene, ser vi at det er 2 forskjellige tilslutninger til mottaksmeieriene i Trondheim. Spongdal og Stene begynte å levere til Trondhjems Melkforsyning i 1925 til deres nybygg på Buran, mens de øvrige fortsatte å levere til Trondhjems Meieri i E. Skakkes gt., og at de ble andelseiere i 1938, etter omorganisering og vedtektsendringer. I 1948 fusjonerte selskapene og anlegget på Buran ble hovedanlegget.



Drift og historier.

Begrunnelse for å starte meieridrift er så vidt nevnt foran. For Bodsberg Meieri har vi et forslag til forandring av vedtektene datert 9. 12. 1884, altså etter vel et års drift.

§ 1. ”Meieriets formaal er at anskaffe en letvindt og stadig og lønnende Melkeafsetning. Inntre-senter i Meieriet, med ret til til å levere melk til samme er enhver, som har tægnet sig som deltager i Meieriets istandsettelse. Enhver deltager er pliktig at levere til Meieriet den melk han kan afse fra Husholdet.

”Så følger en fortegnelse over unntak: til tjenere, losjerende, reisende og husmenn . Også for sæterdrift kan styret gi dispensasjon , hvis transporten til meieriet ble for besværlig.

§ 2. Omkostninger til byggearbeider og vedlikehold fordeles på inntressentene etter levert kvantum etter siste månedsoppgjør. Ingen kan få utbetalt sin andel uten generalforsamlingens godkjennelse. Den kan imidlertid overdras til en med om lag samme melkemengde, med styrets tillatelse.

**Foto til venstre viser:
Spongdal Meieri ca. 1930**

§ 3. Intressentene velger et styre med 5 medlemmer, fra forskjellige distrikter eller kjørelag. Så følger gjøremål for disse og valgprosedyrer.

§ 4. Styrets arbeidsprogram med å bestemme pris til leverandører, forestå pågående byggearbeider, ansette og avskjedige personale, og bestemme deres lønn. Bistå driftsbestyrer ved salg av produkter og innkjøptil meieriet.

§ 5. Her er bestemmelser om kjørelag, mulktbestemmelser for kjørerne som ikke kommer tilbake fra byen med tomme melkespann til en bestemt tid.

Kjøringen fra Meieriet til byen var leverandørenes ansvar, de dannet kjørelag og hadde faste kjøredager til byen. Kjøringen og pliktarbeide på meieriet ble for den enkelte beregnet etter levert melkemengde. På Hanger Meieri ble imidlertid pliktarbeidet fordelt etter matrikkelskyld til 1904, da det ble endret til kvantum levert melk.

Det var ikke bare kjøring som var pliktarbeid for leverandørene. Det kunne være å kjøre is og ved, dra kjerna eller kjøre hestevandring.

Kjøringen med hest til byen kunne være svært så slitsom. For Hanger's vedkommende, som hadde lengst veg, kunne de starte fra meieriet allerede kl. 2 om natten. Og de måtte være tilbake med de tomme spannene til kl. 4 om ettermiddagen, slik at de kunne bli rengjort og fylt opp og være klar til neste morgen. Var kjørerne forsinket på heimturen, vanket det mulkt, hvis de da ikke hadde en god forklaring.

Leveringen fra meieriene på Byneset de 15 - 20 første årene gikk til bondehandlere, melkutsal og også direkte til private kunder, men etter hvert ble Trondhjems Melkforsyning og Trondhjems Meieri mottakere. Prisen til leverandørene var i 1883/84 ca. 6 øre pr. ltr. og den fulgte konjunkturene i tiden fremover.

Utlønning i de ymse meierier i de anførte år, i øre pr. kg. (liter):

	1890	1900	1910	1915	1920	1925	1930	1935
Spondal	9,43	11,14	10,7	13,2	49,6	26,5	12,35	13,4
Bodsberg	9,5	10,9	11,1	14,6	48,32	31,57	17,8	13,3
Berg	7,0	11,0	11,2	14,75	52,2	32,75	18,53	14,56
Onsøien		11,76	11,6	15,3	46,43	30,6	16,3	14,37
Stene			10,56	14,88	46,93	27,5	13,08	14,35
Hanger	9,0	11,3	10,2	12,5	46,3	29,6	16,15	

Det er mange historier både tragiske og artige fra meieridriften og ikke minst fra transporten med hest over marka.

I okt. 1892 omkom bestyreren ved Bosberg Meieri, Knut Andersen Vorseth ved at at han falt ut av vogna da denne veltet, han falt ned i elveløpet og slo hodet mot en stein. Dette skjedde like nedenfor Fossbakkan i Onsøydalen.

En kar fra Nordbygden, Ola, måtte også ta sin tårn med melkekjøring til byen. Men han hadde en hest som var redd trafikken, spesielt trikken, derfor satte han hesten inn på stall i Ila og dro selv vogna gjennom bygatene. En gang hadde han kona si, ho Kari med på turen for å handle. Melka ble levert, og Kari gjorde innkjøp, mens Ola kom i godt lag på en ølstue, og han ble godt påseilet. Når det var klart for heimtur, lempet Kari kall'n opp i vogna og trakk av gårde med vogna utover Kongensgata. Men så kom trikken etter henne, og Kari som ikke skjønnte at trikken gikk på skinnene som hun da sperret, lot seg ikke affisere av at trikken klemtet og klemtet. Til slutt ble også Ola var dette, og stakk et bustet hode opp av vogna og roppte: "Bærre tut de karra, ho Kari e itj reidd trikken ho nei". Tidlig på 1880-tallet ble det bestemt at all melk for salg skulle leveres til

meieriene på metallspann på grunn av renhold. Til Hanger Meieri leverte imidlertid en husmann, som ikke så seg råd til å kjøpe spann, men fortsatte å levere på en dall. Til slutt sa meierierska at nå var det slutt, han fikk ikke levere, og det var bare å gå heim igjen.

Det ene ordet tok nok det andre, og til slutt tok mannen å tømte dallen over hodet på meierierska så melka flommet utover.

Tidlig kom det forskrifter om renhold både i fjøs og meieri, og det ble innført bøtelegging for brudd på disse bestemmelsene. En kar tok imidlertid med seg ei "nybærku" inn i meieriet. Han forsvarte seg med at han trodde kua ville melke mer, "når ho såg kor fint det va der", men det ble likevel 2 kroner i bot.

Meieriene på Byneset innstilte drift-en 1930 – 1940. Så fikk vi en periode vi kan kalle "melkerampenes tid", hvor det i nesten alle korsveier ble bygget ramper for at melkespannene lettvent kunne lempes opp på melke-bilen. Rampene ble også et yndet samlingssted for ungdommen, især da det i 1950-årene ble krav om vegger på 3 sider med tak over. Men også disse forsvant i første halvdel av 1970 årene,

da melketankbilene begynte å kjørte fra gård til gård og hente melken fra utlånte gårdstanker.

I dag har vi ca. 1/10-del igjen av melkeleverandørene, men de har til gjengjeld større besetninger og hver ku melker stadig mere.

Men ei voksen melkeku er nesten ikke å se ute i fri luft nå til dags.

Ivar Rye



Skogen på Byneset

Står vi på Bodsbergheia en forsommerdag og ser utover Byneset, ser vi en bygd med grønne jorder, fine gårder og villaer som speiler seg mot en blå Trondheimsfjord, og overalt er det grønne brutt opp av skogkruller, med litt mørkere farve. I området hvor vi står og videre mot Storheia, er det nesten skogløst, nesten som et høyfjellsområde (og det er vel det det er). Men ellers; ser vi mot syd, nord eller nedenfor oss, har vi stor fin granskog, og områdene ved Hangervåttan og Bergjekammen har fin gran- og furuskog.

Henvisninger:

O. J. Høyem,
Nes eller Bynes 1893.

Byneset kommune,
Jubileumsbok 1937.

Trøndermeieriet
A/L, Jubileumsbok 1973.

Nedover liene, langs bekker og elver, og alle steder hvor oppdyrking ikke lønnsomt, dominerer lauvskogen.

Og slik har det vel alltid vært?

Å nei! I vel 200 år fra slutten av 1600-tallet til ca 1900 var Byneset en bygd som etter hvert ble mere og mere skogløs.

Hva skyltes dette? Uvettig bruk mener de fleste! Fra nødvendig hogst til egen husbygging, til skigarder og til ved, ble det snart hugst for salg av rundtømmer eller

materialer som ble saget på små sagbruk drevet av vannkraft ved elver eller bekker med stor vassføring om våren. Vi hører om litt større drift i Risstadelva og ved Byneset Damp-sag på Bråleiret. (Se egen artikkel). Spesielt skal vi merke oss Sagberget ved Sagbergkammen. Denne bergkammen er i vikingetid nevnt som Hattarhammar, senere som Fladkehatten, og fra 1600-tallet er det skrevet som Sageberget, Saugberget, før nåværende form. Det er imidlertid bare en liten bekk som renner ned her, så det var nødvendig med en oppdemning ovenfor.

Og kanskje ble vassmengden for upålitelig slik at sagplassen ble flyttet lengre opp i marka til "Gammelsaga" omtrent der hvor det i dag er en "trimboks" i løypa oppover fra Klefstadhaugen. Dette sagstedet ble muligens nedlagt da veien opp Onsøydalen kom i 1883, og sagvirksomheten ble flyttet til Sandøra, hvor det var vesentlig bedre lagringsplass. For øvrig står det også et sagbruk her i dag.

Imidlertid var det strenge restriksjoner for hvor mye den enkelte fikk selge av tømmer, så dette regulerte nok avvirkingen. Men for å omgå restriksjonene fant bøndene ut at de kunne levere tjære og eller trekull. Her var etterspørselen stor og prisen god.

Og tjæremilene tok alt som var av furuskog, mens kullmilene tok resten både gran, furu og lauvskog. Det lille som var igjen ble til gjerdesstaur og ved. Og det stakkars det frøet som begynte å spire opp, ble raskt spist av krøtter, spesielt geiter, som sørget for å holde tilveksten nede.

O.J.Høyem har i begge sine bygdebøker "Nes eller Bynes" henholdsvis fra 1862 og 1893 tatt for seg snauhogsten av skogen som en av de store bygdeplager. Ca. 1860 var bunnen nådd, Byneset var uten skog, selv ikke til eget bruk for husbygging, gjerdesfang eller ved var det særlig å hente. Tømmer måtte hentes utenbygds, vanligvis fra Hølonda eller Skaun, og torv ble redningen som brennfang.



Kolmilibrenning, fattigmans arbeid i skogen i eldre tider

Men fra 1860-årene og utover begynte enkelte å få øynene opp for å spare skogen, og en del skogplanting kom etter hvert i gang. Høyem nevner i 1893 at noen få gårder; Skogstad, Håbjørg, Gaustad, Skjøstad, Flak og noen få andre i nordbygden har skog til eget bruk. Og på nordsiden av Hangervåttan er granen spart fra ca. 1860 og der er det bra skog i 1893.

Lars O. Gaustad nevner i sin biografi (1904) at i 1780-årene for Skadestuens del var skogen uthugget for tømmer, og da husene på gården skulle settes i stand fra år 1800 måtte tømmeret hentes fra Hølonde og Børseskogn.

Navn som henspiller på især kullbrenning har vi flere steder: En husmannsplass i første halvdel av 1700-tallet ble kaldt Kaalhaugen, og lå et sted mellom Stene og Hangervåttan. Ellers har vi Kulsåsen, mellom Langørgen og Frøset, og Kolbotnen opp mot almenningen, og mange flere.

Rester etter kullmiler kan i dag sees både i Hangervåttan og i Elsetmarka.

Så kom endelig "Amtet" på banen når de så nesten overalt den samme ødeleggelsen av skogen som på Byneset.

I første omgang gjaldt dette Bynesalmenningen, og her var tilstandene ennå verre enn i gårdsskogene på bygda. Iflg. Høyem var det ikke bare bynesninger som drev hogst og kullbrenning her. Utenbygds karer kunne opplyse at de hadde fått tilatelse fra den og den på Byneset til å benytte almenningen. Dette var selvfølgelig helt ulovlig, da avtalen for almenningen klart anmerket at kun grunneiere på Byneset hadde hogst- og beiterett her.

I alle fall ble det i 1867 gjort avtale om verning av almenningen. Nedenfor refereres brev om innkallelse til møte: (Original fra Bjørn Røstum)

*Hr. Ordfører A. Vorset!
Bynæsset.*

Da det anses for nødvendigt at underteignede Confererer med Almenningsbestyrelsen paa Bynæsset, og man meget skulle ønske, at dette kunde være sket før Julen, tillader man sig herved at anmode hr. Ordføreren om at samkalde et møde i Almenningsbestyrelsen, hvilket man herved tillade sig at foreslaa avholdt førstkommende(Fredag eller)Løverdags, hvorom man beder sig nærmere underrettet.

Da jeg er ukjendt nede paa Bynæsset og det vil være vanskeligt herfra Byen at erholde en Skydskarl, som der vilde være saa kjendt, at han kunde føre mig paa ret Vei og Sted, tillader jeg mig at anmode Dem om fra Bynæsset at skaffe mig en Skydsmand med Hest og Slede, som dagen forud eller samme dags Morgen tidlig, kunde afhente mig her i Byen i min Bolig hos Hattemager Tengvall i Nærheden af Ravnkloa. – for at skydse mig diekte til rette Sted paa Bynæsset. - Skydsbetalingen fra Byen er jo saa høi, at det vel ikke kan være nogen Vanskelighed at faa en fra Bynæsset til at overtage denne Skyds.—

Trondhjem 16. Desember 1867.

Schiøtz

Forstassistent.

Johannes Schiøtz kom som forstassistent til Trondheim i 1861, og ble forstmester og skogforvalter i 1877. Han tok initiativet til de store og vellykte skogbeplantningene i Trondheim Bymark. Han startet også plantingen i Elsterparken, men denne ble fullført av hans assistent Kristian Elster d.e., og bærer hans navn.

Overnevnte møte ga også resultat. Bynesalmenningen ble fredet i for tømmerhogst i 56 år til 1924.

Byneset Almenning eller som den egentlig het: Byneset Statsalmenning. O.J.Høyem har en historie om hvorfor dette ble en statsalmenning, som ellers bare finnes i de helt store skog- og fjellområdene.

På et bygdeting i 1757 skulle en mann nevne Bynesalmenningen, men for å være høflig mot øvrigheten kom han til å bruke uttrykket ”den Kongelige almenning”. Øvrigheten spurte om det var så at at området tilhørte kongen. Men det kunne verken bynesningene eller øvrigheten svare på. Resuntatet ble at midlertidig almenningen ble benevnt som kongelig eendom. Og midlertidig ble snart varig. Det vil i praksis si at staten eier grunnen, men all avvirkning av skog, samt beiterett tilkommer bynesninger; untatt er høyavling fra utslåtter, men det er kanskje ikke særlig aktuelt i dag.

Etter 1900 er skjøtsel av skogen blitt godt ivaretatt, og organisasjoner som Byneset Skogeierelag, -grunneierlag, almenningsstyre og fjellstyre (jakt og fiske i almenningen) arbeider aktivt for bevaring på best mulig måte.

Ivar Rye

Byneset Dampsag

Mange som kjører Brålia, har undret seg over stolpene som står i leira utover fjæra der, og som er godt synlige ved fjære sjø. Det blir ca. rett ned for Brå Nygården

(Se kartutsnitt).

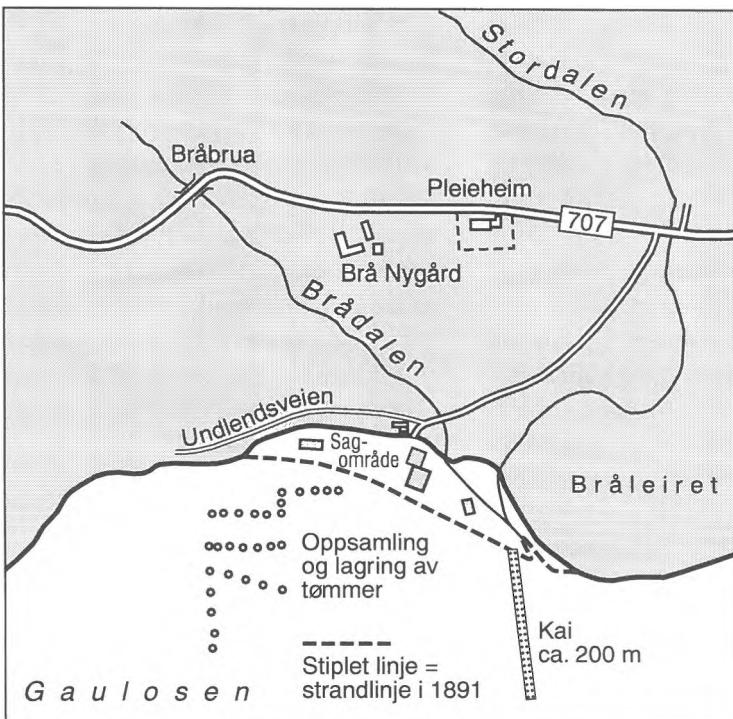
Dette er restene etter Byneset Dampsag, som nok i sin var en ganske stor arbeidsplass, beregnet ut fra anleggets størrelse. Vi har lite opplysninger om

oppstart, drift og nedleggelse av saga, men av et regnskap for Bodsberg Meieri, ser vi at de kjøper både materialer og bakved fra denne saga i 1884. Vi har forsøkt å spore dette i folketellingene, da det var en del utenbygds arbeidere på anlegget og som leide kost og rom på gårdene og plassene i Brålia. Men vi finner ingen i 1875, mens det er noen få i 1891. I 1900 er

heller ingen, en husmann som i 1891 nevnes som sagbruksarbeider, er i 1900 blitt sjømann, uten at dette betyr at saga er nedlagt.

Grunnen til at det er så lite opplysninger er at saga ikke var noe

Forts. side 5



Småhistorier

"Småtræk av fædres liv ved Bynæslandet" av Jørgen E. Løvseth. En artikkel han hadde i "Orkdølafylket" i 1923.

Halvarsberget

For omkring 150 år tilbake stod ved Løvsets søndre grændse, ovenfor berget, tæt ved sjøen en meget liten stue som i daglig tale kaldtes Halvarstuen. I den stuen bodde Halvar, og næsset som stikker ut i sjøen, hvor grendseskjellet går ned mellom eiendommene Løvset og Haugrønning, heter etter ham "Halvarsberget". Det er et navn som fremdeles kjendes og brukes av sjøfolk og fiskere også utenfor Bynæsset.

Halvar hadde litet, eller kanskje intet av dyrket jord, han eiede et par gjetter, men var for øvrig henvist til sjøen for at finde en levevej; og naar veiret tillod det saa lå Halvar støt på sjøen. Han var oppfinneren av en god fiskeplads, hvor han og siden mange andre har fisket uer.

Denne fiskeplads er beliggende like ut for Halvarsberget på 70-80 favners dyp, og kaldes "Halvarn"

"Kneppstu"

Ved Løvset's nordgrense mot Frøset er det et berg "Seiberget" (navn etter en seigrunne utenfor) Sørsiden av berget lå under Løvset. Denne delen av berget kalles Seibergknippen. Den tid da Halvar bodde ved Halvarsberget, stod også en liten stue på Seibergknippen. Den var muret opp av gråstein, tett med leir, og taket lå ret ned på steinsmuren. Der bodde han Lars Knippen (eller Kneppen), i daglig tale kaldt Lars Kinafarer eller Kinafarlars. Vistnok hadde han i sine yngre år været sjømand og gået med datidens seilskibe i langfart og været lige til Kina. Ikke engang nuenomstunder treffer man på en mand hver dag, som har været så langt utreist, og enda skjeldnere var det nok i de dage. Lars hadde en son som het Ole, kaldtes alminnelig "Kneppguten". Da han ble voksen reiste han fra Bynæsset og bosatte seg i Klæbu.



Drauger?

En dag for snart 100 år tilbake i tiden lå 3 mand fra Seibergan, på Halvarn og trak uer. Det var utpå høsten og det begynte at true med uveir fra vest. Karene begynte at ro i land, men da de kom til Halvarsberget var det bleven sterk storm fra vest, men de mente dog at de kunde klare å ro til Seibergan. Da de kom til Seibergknippen mødte de en båt med 3 mand som slet og rodde i motvind, men både båten og karene forekom dem så merkelig ukjent, enda de syntes at de skulle kjende både båter og mænd som vanlig for på sjøen. I det samme karene fra Seibergan for forbi Seibergknippen så de at den anden båt ikke greide lenger, men tog til land, og satte båten op på land; til sist tog de et taug og bandt båten fast i ei bjørk. Da karene fra Seibergan havde sat sin båt godt op på land, blev de enige om at de skulde se bort til den anden side av Seibergan for at tage båten nærmere i øiensyn; men da de kom dit fantes ikke spor hverken av båt eller karer; de var sporløst forsvundne. En ting var dog sikkert, de havde ikke forladt stedet til sjøs, thi vinden var blevet til ren orkan.. Den yngste av de 3 mænd fra Seibergan som så båten kan jeg godt mindes.

Den mand som fortalte meg historien trodde fuldt og fast, at det hele skulde betyde at på det sted hvor de

satte båten op og fortøiet den, der skulde de senere blive en boplads hvor 3 karer bo og drive sjøen tilgavns. Han far og æ og gutten; det slog også til, der blev en en boplads på det sted, der blev ryddet jord til et kufor og manden og hans to sønner drev sjøen.

Ivar Rye

Bruksanvisning for arsenikvask.

Først vaskes dyrene godt rene med svagt sæpe vannså løse hår flass og lignende fjernes og huden blødes godt. Grønsæpe er for sterk. Så til-laves arseniken: Til hest tages 20 gram til en liter vann. Til ko tages 15 gr. til en liter vann. Til ungdyr 10 til en liter vann. Påser at arsenikken ikke kommer inn i de naturlige opninger som øine, næse, munn og kjønsspotten hos ko og hoppe. Når rumpetangen vaskes legger man en sæk eller et stykke oljelerrret under. Koen vaskes ikke i båsen men trekkes frem på gulvet. Dekken pålægges ikke efter vaskningen og hest og ko bindes kort. Hvis noget dyr skulle slikke seg og blir dårligt gives nysilt melk (2 flasker) innvorter som motgift. Badet kan gjentages om 14 dage men gjøres det ordentlig første gang er det ikke nødvendig.

Børsa den 7/11 1919.

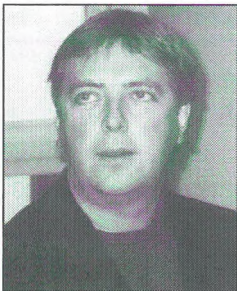
A. S. Bergersen, fylkesdyrlægen.

Denne bruksanvisning for vasking av dyr med ulike insektsplager ble nedskrevet av min bestefar Jon O. Stene, Sjurstu.

Jon K. Stene.

NB! Vi i redaksjonen anbefaler *slett-
es ikke noen å forsøke dette rådet,
skulle du ha et kjæledyr som klør seg
ekstra mye, så kontakt dyrlegen i
stedet.*

Tore Strømøy "en ekte bynesing"?



Den kjente programlederen i NRK1 har i høst hatt en voldsom suksess med programmet "Tore på sporet".

Strømøy har bestandig vært flink til å fremheve at han er Frøyværing, dette inntrykket fikk en kraftig knekk i et av høstens programmer.

I "Tore på sporet" hjelper han bla. folk med å finne sine slektninger, men i dette programmet ble hans egen slekt saumfart av Einar Aasprong fra foreningen DIS-Sør-

Trøndelag. (DIS står for Databehandling I Slektsforskning). Der ble det fortalt at han hadde slekt både fra Hitra og fra Møre. Det ble også nevnt at han hadde en stortingsmann fra Møre i sin anerekke.

Denne stortingsmannen var ikke opprinnelig fra Møre, men fra Byneset og het Ingebrigt Knutsen Brendsel født 1776 på Brendsel.

Hans foreldre Knud Ingebriktsen Håbjørg f. 1743 på Håbjørg øvre, d. 1823 og Guri Kjeldsdr. Brødreskift f. 1751 Stadsbygd, d. 1808.

Ingebrigt Knutsen er tipp-tipp oldefar til Tore Strømøy på hans morsside. Ingebrigt giftet seg i 1808 i København med Mette Elisabeth Borch f. 1780 i Trondheim, de fikk 10 barn. Blant dem altså tipp-oldefar til Strømøy, Gerhard William Ingebrigt Knutsen. Etter at Ingebrigt Knutsen tok juridisk embetseksamen i 1802 ble han i 1809 sorenskriver Finnmark, i 1815 sorenskriver i Romsdal og byfogd i Molde, i 1818 stortingsmann for Kristiansund og Molde, i 1821 sorenskriver i Strinden og Selbu, i 1822 medlem av det overordentlige Storting, i 1824 stortingsmann fra Trondheim. Han ble også stortingspresident før han døde 50 år gammel.

Tekst og foto: Ivar Grostad

Stiftelsen "Onsøyhåggån"

Styret i Stiftelsen "Onsøyhåggån" har i 2002 bestått av Martin Rye, leder og kasserer, Bjørn Haug, sekretær og Reidar Bjørnbeth, styremedlem. Martin Rye frasa seg gjenvalg til styret, men på grunn av problemer med å skaffe nytt styremedlem, sa han seg villig til å fungere et år til.

Prosjektene som startet i forbindelse med restaurantering av plassen er nå på det nærmeste fullført. Søknad om utbetaling av restbeløp av tildelte STILK-midler for disse prosjektene er nå sendt fylkesmannen. Beløpet som gjenstår er kr. 21.300,-. Men gamle hus trenger til stadighet vedlikehold, så det blir fortsatt arbeid som må gjøres i årene fremover.

I 2002 er satt opp takrenner både på låven og stuebygningen. Maling av låven er påbegynt med andrestrøket, men er ikke fullført. Nye vindskier er satt opp, men takkjølen er ennå ikke skiftet, fordi vi venter på materialer til denne. Vinduer i låven er ikke blitt skiftet, de er bestilt men leveransen lar vente på seg.

I uke 33 ble det arrangert dugnadsuke på plassen, og plakater ble satt opp på butikkene. Men tidspunktet var trolig feil, for utenom styrets medlemmer møtte det bare opp 2 personer. Vi får håpe på bedre oppmøte ved senere anledninger.

22 mai hadde vi besøk av miljøavdelingen hos fylkesmannen. Været var fint og deltagerne var godt fornøyd med besøket. 29. mai hadde styret i historielaget utvidet styremøte på plassen. Per Skjervold sto for serveringen, han stekte vafler og kokte kaffe på bål ute på tunet. Både vaflene og kaffen smakte fortreffelig.

11. juni var juniorspelmansgruppa på Byneset på besøk i forbindelse med årsavslutning. Ca 20 personer var med. Pølser, mat, brus, kaffe og andre godsaker ble fortært i den fine sommerkvelden, og til de avsluttet kvelden med en riktig fin konsert. 14. juni var en klasse fra Spongdal skole innom på vei til Byasetra, hvor de skulle overnatte i gapahuken. De var ca. 35 stykker med stort og smått. De fikk litt orientering om plassen før de

gikk videre. 1. oktober fikk vi besøk fra Landbrukskontoret og Miljøavdelingen i kommunen. De hadde med 2 kaffekokere som kokte kaffe og serverte rundstykker til 55 deltagere. De var sultne og kaffe-tørste etter en lang fottur fra Tømmerdalen. Kaffen ble kokt på stubb-bål. Det var en utmerket måte å koke kaffe på. Været var bra, noe tåke fra morgenen, men så lettet det og sola kom fram. Et meget vellykket besøk.

Styret i stiftelsen vil med dette få takke for all støtte vi har fått i form av gaver, sponning, dugnadsinnsats, og ikke minst, vilje til å ta vare på dette unike stedet.

*Styret i Stiftelsen
"Onsøyhåggån"
ønsker alle en riktig*



*God Jul
og
Godt nytt år 2003 !*

MEDLEMSKONTINGENT for 2003.

På motstående side finner du giroblankett for medlemskontingenten for år 2003.

Kontingenten er som før

kr. 100,- pr. Person.

Viktig !

Husk å skrive avsenders **navn og adresse i avsenderfeltet på giroen.** Det er **ikke nok** å signere i kvitteringsfeltet på giroen, da dette feltet blir skravert over av banken, og er derfor uleselig når meldingen kommer til oss, og banken har ikke lov å opplyse hvem som har den og den konto.

Ønsker du imidlertid å støtte arbeidet vårt uten å binde deg som medlem, kan du gjerne benytte blanketten. Du stryker bare teksten kontingent og skriver gave isteden.

**Vi takker hjerteligst
for den støtte vi får !**

Bjørn og ulv på Byneset



I dag er vi ganske trygge for disse store rovdyrene både i bygda og marka, men slik var det ikke tidligere. Vi får

bare glimt av at dyrene her og der i lokalhistorien eller etter overleveringer fra tidligere generasjoner.

Første gang bjørn er nevnt er i et diplom fra 1342, hvor det fremgår at det er ydet tiende til erkebiskopen og sognepresten for to drepte bjørner. Disse ble felt på en bø (seter) under Brå.

I folketellingen 1701 er nevnt: Sjur Jonsøn Mule 24 år er kassert som soldat ”formedelst at han er slagen af bjørnen”.

Så går vi fram til 1725, hvor det er innført som gravlagt: ”Mallene Høien (Haugen) som blev slagen af bjørnen”.

I Bynesboka bind 1, er hun oppgitt til

å være Malene Tomasd. Overby, men om dette er riktig vites ikke. Riktignok hadde Tomas Ottersen Overby to døtre som ble kalt Malene, men den ene født 1710 døde året etter, samtidig ble et nytt pikebarn døpt Malene. Hun vokste imidlertid opp og ble gårdkone på Eggen. Men det er heller ikke innført noen som ble døpt Malene på Haugen på denne tiden.

Bjørneangrepet skjedde under gjeting oppe i marka rett opp for Grøsetgårdene, og stedet er senere blitt kalt ”Bjønnaskaret”. Etter hva som er muntlig overlevert, hørte folk på Grøset nedre (det var bare en gård den gangen) livet og dro mannsterkt oppover, men det var allerede for sent.

O.J.Høyem har i sin bok ”Nes eller Bynes” fra 1893 med en historie som en målprøve på Bynesspråk.

Bjønnen og Gaustadkallen.



Me de va bjønn oppi bynesmarkom, gjor han stor skae på bufese åt følk. Men somti fek han itj

gjørrå rettele. Som'n villa hel. Sålles fortæles de, at gammel Gaustakalln ein såmmårdag kjaur opi skogjen ette e lass ve; å de va no vel oftom de da. Men denher gongjen fenn han hør slekt bølj og smæl borti skogja, lite væt ifra veja.

Han proa hesten og la te inni skogjen ! Jau, der sågde ut ! Bjønn ha sli ne e gau kvig, å låg no på'n for gjørrå de åv me'n. Kall'n va itj sein, kan de tru, da'n såg kor de sto te! Han reint ivei bortåt å rauk ti stubben åt bjønna me båe hannom. Bjønningen tå kvigom å te å glefs å slå attme siom for å få ti kall'n; men han hang fast ti stubba så det vart berre ronddans tå de, me de at kall,n slong me såmmå kor furt æn bjønn dregd sæ rundt ette om.

Men te all løkk for kalla (som vonleg snart hadde gått klar av å hald et så meint tak) kom de føyk å gjol ende på leikja. Men da de kom, ha han våga te å hald sæ bærre me vinstheranda, å heldt på me den høger å leit' attpå rauven ette tøykniva. Og dem haur han snakka me sæ sjøl å sa: "Æ ha da vel ein tøyknivmurul au, som æ skoll ha påtå ti dæ"! Men han vann itj å kåmmå så langt, før hjelpa kom – å vel va de; for de va itj å frøkt for, at bjønn ha gjort e kast på sæ, så kall'n ha rødde tå'm, og da hdd'n vel snudd sæ litt snåftå gjort de av me om.

Om kviga kom sæ, veit æ itj, vonleg gjekk a for de, ho!

Tidlig på 1700-tallet ble det skutt en ulv like ved Ålberg prestegård, av en militær person.

Lars Olsen Gaustad – Skadestu 1836-1918 nevner i sin biografi at i årene før 1852 var det stadig ulv å se i marka ved sætrene ved Sæter- og Bjørkåsen like syd for Langdalen. Voksne ulver streifet også ned på jordene i Gaustadgrenda. Man fikk mistanke om at det måtte være et ulvehi i området. En husmann under Skadestu fra Flå, ved navn Peder Jonsen fikk med seg en annen kar og begynte å lete. Oppe i berget bare 70 – 80 mtr. fra seteren ved Bjørkåsen fant de hiet med flere unger i.

Dette ble en god forretning, for i tillegg til en skuddpremie tok de også med 2 av ulvevalpene med til Trondheim og viste de frem mot betaling. "Etter den tid var vi kvitt disse udyrene på våre marker".

Peder Bersvendsen Hoem fra Flå 1817 -1870. Gårdmann på Hoem etter å ha blitt gift med jordtausa.

En vinterdag kjørte han med hest og slede beinveien over Høstadmyrene

til Høstad. Det ble sen kveld før han skulle kjøre heim, Det var kaldt og klart måneskinn, men før han skulle starte heimturen hørtes ulvehyl nede på myrene. Dette varslet ikke godt, for når ulven fikk teften av hest var en ikke trygg, og Peder ble frarådet å kjøre. Det var imidlertid knappe 2 km, så Peder våget å kjøre likevel. Han hadde hørt om et gammel råd for å holde ulven unna. Han løyste lærrepet på sleden, og bant det fast i enden av sleden slik at repet kom på slep i hele sin lengde.

Han hadde hørt at ulven ikke kom nærmere enn til enden av repet når det beveget seg mens hesten sprang. Peder la iveri, og ikke før var han kommet ned på myrene før 3 ulver kom settende så snart de fikk teft av hesten. Hesten ble skremt og satte i vei i galopp i retning Hoem så Peder hadde sin fulle hyre med å holde seg fast.

Det gikk godt, rådet virket, og ulvene kom ikke nærmere enn til enden av repet. Mann og hest kom seg velberget heim og i hus.

Ole Mikkelsen Høstad, 1837 - 1917 gårdmann på Høstadsanden, og senere direktør for Byneset Sparebank fortalte: Tidlig en vintermorgen skulle han på omgangsskolen på en av Langørgengårdene. Han var vel en 9-10 år, det var fint vintervær og han sto på ski.

Etter at han kom ned bakken fra gården, måtte han passere Vorsethåggån, som den gangen hadde tett løvskog (i dag helt oppdyrket) . Med ett ble han var 2 ulver som kom settende etter han. Han rente og gikk det han var kar om bortover flatene, og satte utfor lia nedover til han fikk reddet seg opp på trappa i Karls garden.

På 1920-tallet gjorde ei gaupe stor skade i saueflokkene i området Hangervåtten – Persbergan, og brødrene Knut og Kasper Stene jaktet på denne. En gang de kom opp bratta og ulendet på vestsida av Persbergan, kløv Kasper opp mot ei berg-hylle, og plutselig hadde han gaupa på kloss hold. Han rakk å skyte før gaupa forsvant og dyret ble liggende. Han hadde haglggevær, så det måtte vel være grovt hagl som ble brukt.

Ellers finns det nok mange historier om disse rovdyrene rundt omkring i bygda.

Stedsnavn med bjørn og ulv har vi mange steder på bygda og ikke minst i marka og allmenningen.

Gårdsnavnet Hønvaldet, kommer av Høn-vald, og høn er en gammel betegnelse på bjørn eller rettere bjørnunge, og vald er et størreudyret område. O.J.Høyem nevner i sin gårdsbeskrivelse at det nok i tidligere tider kunne være

bjørnehi i de ville områdene rundt Bergsskaret og Bynesalmenningen.

Et gårdsnavn som er forsvunnet etter svartedauen ”Biarnagard”, tyder på bjørn, men kan også komme av mannsnavnet Bjarne som er oldnorsk. NB! Bjarne er



avledet av Bjørn. Noen mener gården lå mellom Langørgen / Hoem og Frøset / Løvset, kanskje nærmere Bjønna-hauan.

En merkesskrå (grensebeskrivelse) fra 1200-tallet mellom Trondheim og Byneset nevner Biørnarskaret opp mot Gråstein (gammelt navn på Gråkallen).

Til slutt en plakat til glede for sauebønder og naturvernere i hele Trondhjems Stift: (Som det het den gang)

Praemier.

Udsatte for 1813 af det Kongelige norske Videnskabers Selskab.

For andre gavnlige handlinger:

- 1. For den, der enten ene eller i Forening med flere, ødelegger det største Antal Bjørne, 12 Rdlr. (riksdaaler)*
- 2. Samme Praemie udsettes for den, der ødelegger det største Antal Ulve.*
- 3. For hvem som ødelegger det største Antal Orne langs Lokysten, udsettes en Praemie af 1 Rdlr. for hver Orn.*

Inngæelse av ekteskap Anno 1785

I dag kan du gifte deg med hvem du vil, unntatt søsken. Tidligere var det imidlertid strenge restriksjoner om slektsforhold mellom ektefeller, dette vesentlig på grunn av kirkens bestemmelse om "blodskam". Går vi tilbake til vikingetid ble blodskam regnet helt ned til 6. slektsledd, det vil si tip-tip-tip-oldeforeldre. Vi vet ikke sikker om dette ble gjennomført i Norge, men i alle fall nevnes dette i Islandske håndskrifter, og islendingene hadde sine normer fra Norge.

På 1700-tallet var fortsatt 4. ledd grensen for nærskyld, og vi ser i kirkebøkene flere tilfeller hvor ekteskap ikke kunne inngås før kongelig tillatelse forelå.

Når Nils Christophersen Høstad født Mjøseth i 1785 som enkemann skulle gifte seg med Inger Sivertsd. Brendsel måtte de ha kongens tillatelse. Se vedlegget på motstående side, hvor det står:

Vi Christian den

Syvende, af Guds Naade, Konge

til Danmark og Norge, de Venders og gothers hertug udi Zleswig, Stormarn, Dytmarsken og Oldenburg, gjøre alle witterligt: at Vi, efter herom allerunderdanigst giorte Ansøgning og Begiering, allernaadigst har bevilget og tilladt, saa og hvormed bevilge og tilate, at Bønderfolkene Niels Chritophersen Høstad og Inger Sivertsdatter Brendsel af Byenæssets Præstegield i Thrundhiem Stift, maa udi Egteskab sammen komme, uanseet at de skal være Nest Sødskende Børn; Dog skal de først på på behørige Steder beviisligt gjøre, at de hverandre ej nærmere, end som foroven er meldt, udi Slægt eller Svogerskab paarøre, saa og noget efter Deres Midler og Leilighed samt Biskoppens tillegSigelse til næste Hospital udgive, saafremt de denne Vores allernaadigste Bevilling / hvilken Vi, ihenseende til Deres Fattigdom ville allernaadigst have Dennem forundt frit og uden nogen betaling / ægte at nyde; Forlydende alle og ansvar herimod, eftersom forskrevet staar, at hindre alle i nogen Maade Forlange at gjøre, men der Vor Hyldest og Naade; Givet paa vort Slot Christiansborg udi Vores Kongelige Residentz Stad Kiøbenhavn den 8. July 1785.

Under Vort Signet

Lakkstempel (Dessverre ødelagt)

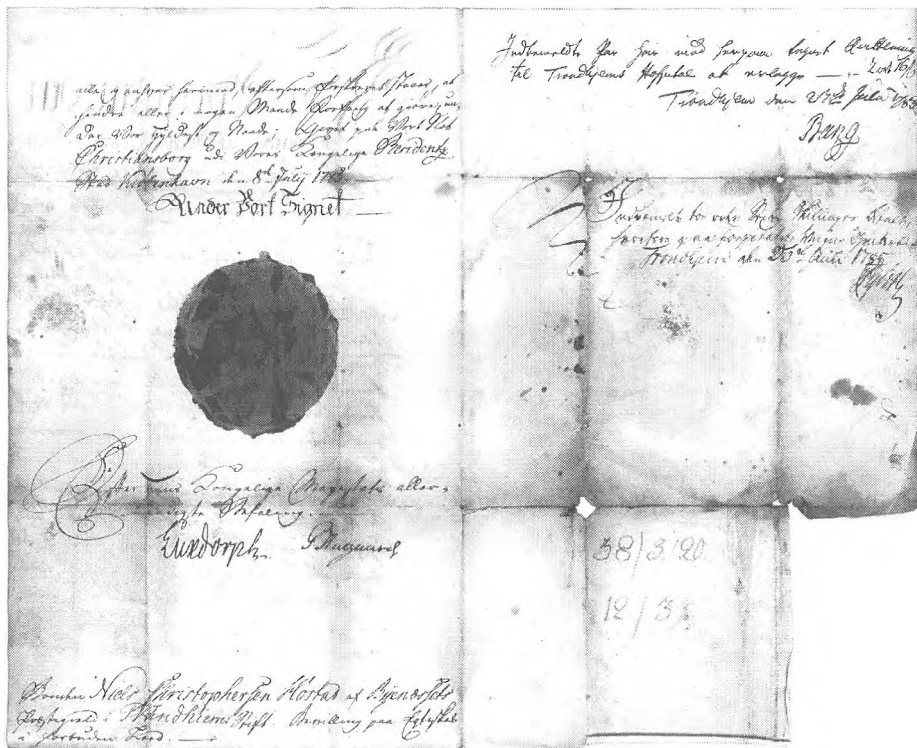
Etter hans Kongelige Majestæts allernaadigste Befaling.

Underskrifter

Hoxdorf og P.Aagaard

2.

I Christian den
 Svende, af Suos Raade, Konge
 til Danmark og Norge, sk Skandnavs og Gøtlands
 hertog inde Noring, Holsten, Stormarn, Slesvigskæ
 og Bliandborg, gøde alle sakterligt, at Vi, efter
 forære allarmindværingst gøde Ansøgning og
 Begjæring, allarmindigt før bevilget og tilladt,
 saag formed Sammen og tilladt, at Bønderstøtten
 Niis Christophersen Møstad og Jørgen Svendsen
 Jørgen Svendsen af Bønderstøtten forpagtede
 Trøndelands Bønderstøtten inde Jørgen Sammen
 Sammen, maaske at de skal være Bønderstøtten
 skandnavs, dog skal at Jørgen saa best,
 rige Bønder sakterligt gøde, at de forvænder
 og stormarn, med sin forogge er medt, ind
 Blødt alle Bønderstøtten gættre, saag noget efter
 Svend Midler og Dørligst samt Bønderstøtten litleg
 Dørligst til noget Bønderstøtten indgiver, safoerd de
 skumme Svend allarmindigt Bønderstøtten / Jørgen
 Vi, maaske til Svend Jørgen vilde alle,
 maaske før Sammen forvænder Svend og riker
 noget Bønderstøtten / agte at sigt, Jørgen



Senere en bekreftelse for bevilgning på ekteskap i "forbuden Leed".
Biskop Bang bestemmer en avgift på 2 ort og 16 skilling.

Nils Kristoffersen og Inger Sivertsdatter var ikke nærmere beslektet enn at de hadde en felles oldefar, nemlig Peder Sjursen Onsøyen, det vil si 4-menninger (4. ledd) og ikke halvt søskenbarn som det står i skrevet, men her kommer et annet moment inn, Ingers far Sivert Brendsel født Lauolo ble første gang gift enke Inger Andersd. Brendsel født By, og hun var søster til Nils Kristoffersens farmor Randi Andersd. Mjøset født By. Tidens oppfatning av hva som var nær slekt, tilsa at Inger Sivertsd. var i slekt med Inger Andersd Brendsel, selv om denne døde 5 år før Inger Sivertsd. ble født. Dette stemmer da med betegnelsen halvt søskenbarn; forstå det den som kan.

Ivar Rye

Drømmen om Amerika



Det var kanskje ikke så rart at ca. 1200- 1400 bynesninger emigrerte til det forgjettede land i løpet av 70 år fra ca. 1860. De fikk sikkert høre om hvor bra det var der i brev fra de første som reiste.

Og det kunne vel hende at det også kom enkelte ”skrytebilder” som dette, som viser maiskolber ”ekstra large” samt en velvoks- en gris litt i bakgrunnen.

Bildet er utlånt av Lars O K. Braa.

Ivar Rye

Brønnen eller vannkilden på Høgstein

Da historielaget hadde sin sommertur til Høgsteinen, var vi også og så på den brønnen som ligger på en mindre topp nedenfor det høyeste punktet på Høgsteinen. Denne brønnen eller vannkilden er beskrevet i Gerhard Schønings bok om Reise som giennem en Deel af Norge i de Aar 1773, 1774, 1775. På Byneset var han den 8. Oktober i 1773. Fra hans beskrivelse siterer jeg.

Sitat.

”Steenene til denne Bygning (altså kirken) ere uden tvil tagne i et vesten for Kirken beliggende Biærg, hos den saa kaldte Høgstein, hvor man seer Spor efter et stort Steenbrud. Bemeldte Høgstein er her ellers i Udraab for at have havt en Sundheds-Kilde, i det haarde Biærg, men som dog aldrig manglede Vand. Jeg besøkte derfor Stedet, i Selskab med Hr. Lieut. Mayer, et af vore store mekaniske Genier, som har dannet og utviklet seg selv. Jeg fandt Stedet beliggende ved Kanten af Biærg, hvor jeg troer, at bemeldte Steenbrud har været, og Høgsteinen at være en klippe, der er steil rundt om paa alle Kanter, undtagen den nordøstre, hvor Opgangen til den er, som er maadelig høi. Øverst op er en nesten firekantet Cisterne, hvori man berettede, at der bestandig sto Vand, hvor stor Sommerens Tørke end var; man

talede og om en Steen-Rende, som skulde ligge i Bunden deraf; at her havde i de catholske Tiider været en berømt Sundheds-Kilde, men at Kilden, efter Reformasjonen var, ved Blye eller Steene, tilstoppet. Efter en langvarig Tørke, som ved den Tiid havde været, da jeg besøgte Byenæsset, stod denne Cisterne endnu fuld av Vand, men som var tykt, og Cisternen, for det meeste, fylt med Steene, ved det Naboerne havde deri en Tiid lang blødt deres Lin. Jeg lod den, for at undersøge Sagen, opkaste og rense; men fandt ingen Steen-Rende, intet Tegn til Kilde eller Opkom-Vand, intet, uten en i Bunden ujevn Grube i Klippen, hvilken Grube er uden Tvil dannet ved Steenbrud, ved at udminere Steen til Kirkens Bygning, eftersom Biærg, hvor er temmelig blødt,

bestaaende af blaåt Leer, med Quartz-Aarer i. At her siden har efterhaanden samlet seg Vand efter fugtig Veir og Rgn; at Vandet, formedelst Klippens Fasthed, er her længe blevet staaende, og at Munkene deraf have taget Anledning, til at give det ud for en Sundheds Kilde, det troer jeg at være det rigtigste. Vel ligger bagenfor denne Klippe en høiere Biærg-Knoll, hvorfra Vand kunne meddeles Cisternen, giennem underjordiske Aarer; men til saadanne saaes ei mindre Tegn, hvor nøie jeg forskede derefter; og da jeg, Morgenen efter at Cisternen om Aftenen forud var rensed, lod den efterse, fantes intet Vand meere deri at have samlet seg, end da den nylig var tømmed. ”

Sitat slutt.

I boken Nes eller Bynes, av O.J. Høyem som kom ut i 1894, har han også en omtale av kilden på Høgsteinen. Han forteller at kong Magnus Erlingsson om våren i 1180 la til med en stor flåte ved Stein. Uten å gå i detaljer om dette fortelles at kong Magnus en dag skulle i badestuen på Stein, og Høyem mener at det var i Sundhetskilden på Høgsteinen. Her nevnes at kilden skulle ha sprunget helt til 1658, da svenskene ødela innretningen og tilstoppet springhullet med bly.

Jeg siterer fra O.J. Høyems bok.

”Brønnen ligger oppe på toppen av den mindre og runde bjergknap tæt ved den store Høgstein og er 3 alen dyp, 5-6 alen bred og rund oventil ”som en gryte”. Grunneieren O.O. Nestustein lot mine i bergbrønnens bun i 1890 men fant verken bly eller vadnåre. Dog kan der godt ha været et opkom i bergkjedlen i fordums dage; ti ænnu er der overmåte vandsyk grun i lien på toppens vestside. Åren kan godt ha skåret seg ny vei ut fra fjellet mot sjøen t.d. ved kuldens hjelp. Om vandet er mineralisk, har ingen prøvet. Jeg sendte flasker engang fra denne Høgsteinkjolle og fra Klingermyrhullet, men fik ikke svar. ”

Sitat slutt.

Da historielagets medlemmer besøkt kilden, kunne man med selvsyn se litt vann i bunnen, men da jeg var der ca. 14 dager senere var den helt tørr. Det hadde da ikke regnet på lange tider så det var helt naturlig. Da jeg besøkte kilden ca. 3 uker senere, stod det vann i bunnen, men da hadde det også regnet.

O.J. Høyem foretok oppmåling av kilden og fastslo målene til 3 alen dyp (ca.1,8 m) og 5-6 alen bred (ca. 3-4 m) og med form mer som en gryte. Siste gang jeg var der hadde

jeg målebånd med. Man kan godt si at brønnen har nærmest gryteform med en nesten rettside mot vest på ca. 3 m, mot syd en litt buet kant på ca. 4 m, mot øst en rett kant på ca. 4,5 m. Både mot vest, syd og øst er veggene nesten loddrette, mens det mot nord er en skrå litt buet linje på ca. 5 m. Brønnen er ca. 1,3-1,4 m dyp for det meste, men en 2-3 m² er ca. 2,4 m dyp. Den dypeste delen er fylt med slam og stein, derfor ser det ut som den har en jevn dybde over det hele. Mot vest er kanttykkelsen på veggen bare 60-70 cm, og utenfor er det bratt helt ned i sjøen, og dit ned er det nok 50-80 m. Mot syd er veggtykkelsen 1,0-1,5 m og nokså loddrett 3-4 m. Mot øst stiger terrenget litt og likedan mot nord, slik at nedslagsfeltet for nedbør som vil finne veien til brønnen er 50-70 m².

Midt ute i brønnen der hvor dybden fra kanten er ca. 1,4 m, står det ei selje som har en stammediameter på ca. 30 cm. Det er fortsatt liv i treet, men bare i ei lita grein i toppen. Et så pass stort tre vil jeg anta kan være mellom 20 og 40 år. Røttene til treet går ned i jorda som er i fordypningen i brønnen. Ettersom det er vokst opp et tre som er blitt så stort, kan det ikke ha stått fullt med vann i brønnen hele tiden.

Både hos Schönning og Høyem er det spekulasjoner om at vannet i brønnen kommer fra en åre, og at det har kommet langveis fra. Dette er nok bare ville spekulasjoner. Med et nedslagsfelt omkring brønnen på ca. 50 m², og med et areal i åpningen på selve brønnen på ca. 20 m², blir det en vannmengde på noe over 5000 liter pr. år med en nedbørsmengde på ca. 800 mm. Om man regner med at halvparten renner ned i brønnen, blir det mye vann. Arealet på det dypeste av brønnen, er bare en 2-3 m², og med mye jord og slam skal det ikke mye vann til for å fylle det opp. Og når det er tett i bunnen kan det bli stående vann i brønnen i lange tider, selv om der er lite nedbør.

Schönning antyder at brønnen er fremkommet ved at det er skutt ut stein til kirka fra dette stedet. Etter min vurdering må det utelukkes. Å ta ut stein fra toppen av en høyde virker svært ulogisk. De innvendige kantene er også så glatte og fine, i hvert fall på to sider og det er heller ikke bløtt fjell slik som Schönning skriver. Den mengde stein man ville ha fått ut av dette hullet, ville heller ikke ha monnet så mye med all den steinen man trengte til kirken. At man også har vasket lin der oppe tviler jeg også

på, da man til slikt arbeid hadde behov for mye og rennende vann.

IHøyems beskrivelse nevnes det også at man har benyttet brønnen til bading. Da Erling Magnusson i 1180 kom til Stein med en stor hær, skal han ha gått i badstue i denne brønnen. Dette er nok også meget tvilsomt. Jeg vil tro at bøndene på Stein hadde en mer bekvemmelig badstue enn dette hullet i berget oppe i Høgsteinen. Når det nevnes at man i katolsk tid har betraktet dette som en sunnhetskilde, er det er mer forståelig. Hvis man regnet med at vannet i brønnen kom gjennom en åre fra bergets indre, var det vel naturlig at man regnet med at dette vannet var helsebringende.

Uansett så er brønnen på Høgsteinen en litt spesiell formasjon, men at det er så mye mystisk med den tror jeg ikke. Det er lett for folk å spinne myter om forhold som kan være litt utenom det vanlige.

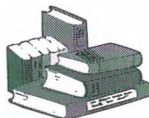
Jon K. Stene

FASIT TIL JULENØTTER 2001

007 er på Byneset	BOND E
Anla litteratur	BYGDE BOK
Pattedyr bekreftende + sist i dikt	ELG JA KT
Symbol + list	FLAGG STANG
Innbyggerne + norsk film	FOLKET ELL-
ING	
Tysk dame + underetasje	FRAU KJELLER
Olympiske leker mellom bokstavnaboer + skjebne	G OL F BANE
Kraftig påminnelse!	HUSK ATT
Årstid gjennom sump	HØST AD MYRA
Inne i avl + sort	I DRETT SLAG
Banke gnom	JULE NISSE
Hæ? + 50 + vadefugler	KA L ENDER
Var utett + treg + del av Stortinget (fork.)	LAK SEN OT
Ekkel + artig + klang	LEI LEN DING
Holde ord + overgang	LÅVE BRU
Herk + gjennomgang	MØL LE
Bort me' dæ! + stille	ONNA TAUS
Duo + første bokstav + insektbolig	PAR A BOL
Puste	PC
På foten flere kjøretøy	SKO LE BUSS
Rolig renevæske + midt i sängen	SMUL TRI NG
Nedbør spruter	SNØ FRESER
Distrikt er geistlig person	SOGN E PREST
Kost + bokstavkarakter	SVABER G
Fan	TILHENGER
Dro han med hammeren	TRAK TOR
Mosjon + flaks	TRIM TUR
Fjernsynsfugl	TV ARE
Nær formaning + sirkel	VED FY RING
Kan finnes i tett ved	VET ER I NÆR

Bokpremier til:

Elen Bodsberg
 Olaug Klemetsaune Haug
 Hege Irene By



Øvre Richter Frich

1872 - 1945

Svært få på Byneset kjenner til denne ganske kjente forfatteren, men han er født på Byneset prestegård den 24. mars 1872, som den yngste i en søskenflokk på åtte. Foreldre var sogneprest David Christoffer Frich og hustru Emilie født Richter. Egentlig var han døpt Gert Øvre Richter Frich, men navnet Gert (etter hans farfar) benyttet han sjelden. Nå – så mye preget av Byneset ble han nok ikke, allerede i 1876 flyttet familien til Bergen, hvor faren ble prest i Korskirken. Øvre begynte på Bergen Katedralskole i 1888, og gjorde seg fordelaktig bemerket som formann i elevlaget "Hugin" og forfatter av en rekke sanger til ulike anledninger. I 1889 ble hans far prost i Vang på Hedmark, og Øvre flyttet med. Han fortsatte gymnaset her, og gjorde seg fort bemerket i gymnasiesamfunnet, blant annet sammen med ikke ukjente Hauk Aabel.

I 1891 kom han til Trondheim som medisinstudent, men etter et år fikk han nok, det lå ikke til hans legning med langvarige studier.

Øvre Richter Frich var svært kraftig, i voksen alder måtte han få spesiallagde sko, og i samtidspressen sto det i flere tilfeller uttrykk som: "Disse fryktelige bjørnelabber". Han var en habil idrettsutøver i boksing, bryting, roing og svømming.

I sine glansdager ble han omtalt som "Norges sterkeste mann". Og nettopp dette med kraft og styrke, fikk han egentlig på hjernen, slik at hans romanhelter fremstilles som "frikarer" både med hensyn til størrelse, styrke, fryktløshet og snarrådighet. De roter ikke bort tiden med prat, men slår hardt og kontant ned på det de ikke liker.

Som tiden gikk forsvant imidlertid idrettsmannen Frick, han ble levemannen og nyteren av det søte liv, som medførte at han bokstavelig talt este ut, opp imot 150 kg. Det kan nevnes at han på 1930 tallet gikk til anskaffelse av en Rolls Royce, som var den eneste bilen han kunne komme seg inn og ut av. Han hadde også en seilbåt, men da dattersønnen skulle ta han med på en tur, gikk ikke dette, fordi han måtte sitte foran og da nådde ikke roret ned i vannet.

Journalistikk var det han slo inn på etter sin korte studietid, først 2 år ved Trondhjems Adresseavis, men så ble det Ørebladet i Kristiania i 1895, som politisk hørte til de unge konservative. Disse besto av en partiløs gruppe, som ikke hadde noe til overs for de snevre rammene i det parlamentariske system. Frich hadde aldri særlig politisk inntresse, så denne retningen skulle han egentlig følge i hele sitt liv, selv om han hadde sine kjepphester,

som vi skal komme tilbake til. Han begynte med oppdiktete fortellinger fra hele verden i bladet, og oppnådde å bli lagt merke til, og han ble med i den såkalte "pjolterintelligentsiaen" på Grand Kafe.

Så ble det Aftenposten, hvor han ble ansatt etter en prøveartikkel som den mektige sjefsredaktør A. Schibsted ble imponert over. I Aftenposten jubileumstale i 1960, står det at Frich var en av avisens ypperste og mest originale reportere i de 10 år han var ansatt 1900 -1910. Blant annet var han eneste faste reporter ved det nye kongeparets Haakon og Maud's kroningsferd rundt om i landet.

Men selve kroningsdagen i Trondheim ble en hard belastning, selv for Frich, som nok overvurderte sine krefter. Han møtte opp i Nidarosdomen allerede kl. 5 om morgenen, og laget sin første reportasje på et par tusen ord, så ned på telegrafene for å

sende disse. Utover dagen gikk det slag i slag på en usedvanlig varm dag. Når omsider seremonien var ferdig på kvelden, hastet Frich mot telegrafene igjen, men han kollapset ute på gravlundene, og der ble han liggende til en gartner kom og satte vannslagene på han.

I 1908 fikk han, sammen med redaktør Schibsted, en tur til Svalbard, hvor han i romanen "I polarnattens favn" skildrer mange av inntrykkene fra denne reisen.

Etter et år hos konkurrenten "Verdens Gang" ga han opp som journalist, og ble forfatter på heltid. Det ble for liten frihet i journalistyrket.

Nå kom en rekke romaner, først og fremst om den "ariske" kjempen dr. Jonas Fjeld, som stadig rydder opp og beseierer ateister (vår tids terrorister), skumle sør-europeere, bolsjeviker og "undermennesker" fra den tredje verden. Han redder vakre kvinner, og viser overbærenhet ovenfor innfødte fra Afrika og Sør-Amerika.

Etter kommunistenes maktovertagelse i Russland, kommer han med en rekke artikler som maner til kamp mot kommunismen, og han skriver flere romaner om hvordan dr. Jonas Fjeld knuser moskvastøttede kuppforsøk i Norge.

Frich er vel en mann med fasistiske sympatier, men han tar avstand fra nazismen, når denne vokser fram i 1930-årene.

Mange av hans Jonas Fjeld – fortellinger gikk som hørespill i radioteatret i 1960-årene, og bare for et par år siden ble noen sendt i reprise.

Øvre Richter Frich reiste svært mye spesielt i Sør- og Nord-Amerika, og bodde lange perioder på hotell i Danmark og Sverige. Han skrev og levde ellers i sus og dus, så lenge pengene holdt.

Han er kjent som en av våre tidligste kriminalforfattere, og skrev ca. 60 romaner, samt utallige dikt og artikler, ofte med politisk innhold, dessverre med adresse mot andre ideologisk tenkende.

Sagt av Øvre Richter Frich

”De fleste mennesker er svindlere. Lyver de ikke for andre, lyver de for seg selv. De svindler med sin tro, de svindler med sin kjærlighet. Men den mann som plyndrer en bank er ikke så meget straff verd som den der plyndrer en menneskesjel”.

Bjørn Røstum / Ivar Rye.



JULENØTTER 2002

30 spørsmål – HVEM – HVA – HVOR ?

1. **HVEM er programleder for NRK-programmet ”Først og sist”?**
A. Fredrik Skavlan. B. Einar Lunde. C. Trond Kirkvaag.

2. **HVA er strelits?**
A. En russisk soldat. B. En fugl. C. En plante.

3. **HVOR høy er toppen på Snøhetta?**
A. 2002 meter. B. 2286 meter. C. 2468 meter.

4. **HVEM var Georges Jean Pompidou?**
A. OL-mester i tikamp. B. Fransk president.
C. Produsent av rørleggerverktøy.

-
5. **HVA er en tarantell?**
A. Latinamerikansk dans. B. Taktro på huset. C. Edderkopp.
-
6. **HVOR mange egg legger normalt en høne pr. dag?**
A. 1 B. 2. C. 3.
-
7. **HVEM var fra Sandefjord?**
A. Ola. B. Per. C. Gunda.
-
8. **HVA er vekten på en normal gullbarre?**
A. 5 kg. B. 8,5 kg. C. 12 kg.
-
9. **HVOR mange kjepler er det i bowling?**
A. 8. B. 10. C. 12.
-
10. **HVEM skriver om George Smiley?**
A. Gunnar Staalesen. B. John le Carre. C. Agatha Christie.
-
11. **HVA er hippologi?**
A. Læren om hesten? B. Et geometrisk system? C. Høydeskrekk.
-
12. **HVOR mange tunneler finnes på Bergensbanen?**
A. ca 75. B. ca 140. C. ca 200.
-
13. **HVEM skrev musikken til operaen "Carmen"?**
A. Mozart. B. Beethoven. C. Bizet.
-
14. **HVA skjedde med Jeanne d'Arc?**
A. Ble brent på bålet. B. Ble giljotinert. C. Ble halshugd.
-
15. **HVOR falt skuddene som utløste 1. verdenskrig?**
A. Berlin. B. Jerusalem. C. Sarajevo.
-
16. **HVEM oppfant penicillinet?**
A. Madame Curie. B. Alexander Fleming. C. Louis Pasteur.
-
17. **HVA er bunnfargen i Holtålen kommunevåpen?**
A. Blå. B. Gul. C. Rød.
-
18. **HVOR levde etruskerne?**
A. Hellas. B. Spania. C. Italia.
-
19. **HVEM har skrevet "Barn av regnbuen"?**
A. Inger Hagerup. B. Alf Prøysen. C. Lillebjørn Nilsen.
-
20. **HVA heter hovedstaden i Brasil?**
A. Brasilia. B. Salvador. C. Rio de Janeiro.

- | | | | | |
|-----|---|---------------------|----------------------|-----------------------|
| 21. | HVOR mange bein har et insekt? | A. 4. | B. 6. | C. 8. |
| 22. | HVEM skrev "Skjebnesymfonien"? | A. Bach. | B. Beethoven. | C. Mozart. |
| 23. | HVA heter Norges første nasjonalpark? | A. Jotunheimen. | B. Dovrefjell. | C. Rondane. |
| 24. | HVOR ligger Bebudelseskirken? | A. Betlehem. | B. Nasaret. | C. Jerusalem. |
| 25. | HVEM var far til Gange-Rolv? | A. Tore Hund. | B. Hårek fra Tjøtta. | C. Ragnvald Mørejarl. |
| 26. | HVA måler vi med en transportør? | A. Avstander. | B. Hastigheter. | C. Vinkler. |
| 27. | HVOR arrangeres det hvert år bluesfestival? | A. Kongsberg. | B. Molde. | C. Notodden. |
| 28. | HVEM ble kalt "Jomfruen fra Orlèans"? | A. Hillary Clinton. | B. Edit Piaf. | C. Jeanne d'Arc. |
| 29. | HVA er kropsu? | A. Potetgrateng. | B. Badstu. | C. Blekksprut. |
| 30. | HVOR mange linjer skal et limerick bestå av? | A. 5. | B. 6. | C. 7. |

Svar på **JULENØTTENE** må sendes/leveres innen **SØNDAG 19. JANUAR 2003.**

til: Ole A. By, Martin Haugens v 23, 7070 Bosberg.

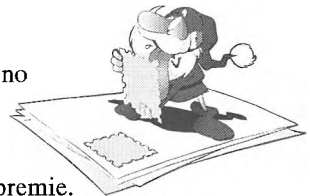
Svarene ringes inn på bokstav A, B eller C hvis du sender original eller kopiert spørreside.

Du kan også sende avskrift med svaralternativene.

Og til sist: Ved henvendelse på e-postadresse arn-b@online.no

kan du få tilsendt **JULENØTTENE** til egen e-post,

og også sende svarene på samme måte.



De 3 første uttrukne med (flest) riktige svar får hver sin bokpremie.

Da gjenstår det å ønske alle god fornøyelse og **GOD JUL fra Ole.**

Kommunalt selvstyre

Kommunalt selvstyre på Byneset.

Den 17. juli 1837 gikk bynesningene til sitt første kommunevalg, etter at formannskapsloven ble saksjonert av kongen den 14. januar samme år. Dette ble vedtatt etter en årelang kamp helt fra 1821, hvor embetsverket og kongen stadig nektet å godkjenne stortingets vedtak. Også da saken kom opp i 1836, oppløste kongen likeså godt stortinget før saken skulle behandles, og odelstinget satte statsminister Løvenskjold under riksrett for at han hadde godkjent kongens oppløsning. Så måtte kongen bøye av, og ekstraordinært (overordntlig) storting ble satt. Og nå ble formannskapsloven godtatt og sanksjonert.

Valget ga som resultat: 2 formenn og 6 representanter, hvorav 2 er suppleanter til formennene.

1. møte ble holdt 13.9.1837 på prestegården, en sak; sogneprest Christian Pettersen ble valg til ordfører.

På neste møte var det også en sak. Kasserer og regnskapsfører for

skole- og fattigvesen samt lønn for disse.. På et senere møte ble Kirkesanger og lærer Jacob Olsen Høyem ansatt. Men han måtte stille kausjon på 300 spesidaler, det var med i vedtektene for stillingen..

I møte 23/1. 1839 ble behandlet representanten Ole O. Bye's fravær på forrige møte 13/12. året før: *"Da ordføreren har erholdt anmeldelse fra representanten Ole O. Bye om årsaken til hvorfor han uteblev fra representantmøtet den 13. desember forrige år, hvilket var at han var uvitende om møtet formedelst at ingen fra hans gård var ved kirken den søndag det blev publisert. Thi blev hans forfall erkjent lovlige, men tillige av ordføreren pålagt enhver av vedkommende å forskaaffe sig underretning om hvad der der publiseres fra kirkebakken i disse henseender"*.

I møte 25/7.s.å. *blev der afgivet Erklæring på Fredrik Klefstadsoens underdanige Ansøgning om Bevilling til Gæstgiveri saalydend: "Ifølge det høie Stifts Skrivelse af 8. Juli sistleden om at afgive Erklæring angaaende Fredrik Larsen Klefstadsoens underdanige Ansøgning om Bevilling til Gæstgiveri paa hans Plads"*

Klefstadsøen må Formandskabet herom afgive sin Formening: Paa Byenæsset behøves vist intet Gæstgiveri. Om der kommer nogen som trænger til Livsophold er det at bekomme paa de nærliggende Gaarde. - Men mangel paa Skjænkesteder er der paa Byenæsset, men dertil er Pladsen Klefstadsøen ikke noget bekvæmt Stæd, ikke er der Havn for Søfarende, heller ikke har ansøgeren Lokale eller Midler til at modtage og forskafe det fornødne, men derimod paa Flak og ligeledes paa Skjydsstationen Bye samt paa søndre Ende af Byenæsset ved Gaulosen, paa de tider det er Sildefiskeri, var det fornødent at det var Skjænkesteder”.

Den første oktober 1841 ble det besluttet å ansette graver ved hovedsognets kirke. Graveren ble pålagt å skaffe nødvendige graveredskaper, samt et tilstrekkelig antall skuffer og hakker, slik at likfølget – ”mens et Vers synges efter Ligets Nedsettelse, vil deltage i Gravens tilkastelse”.

I 1845 forelå et skriv fra prost Darre, om å anskaffe ny messehagel til Børsa kirke, fordi eksisterende var av upassende tøy og uanstendig for en prest å bære. Men her ble det avslag fra kommunestyret: Det nåværende

messehagel ble anskaffet i 1819 og ble av daværende prost ansett for bra. Heller ikke ved senere prostevisitaser var det blitt antydnet at messehagelen var upassende og uanstendig, og den var fortsatt ikke slitt eller smuts- et.

”Det er desuden ingen Spøg i disse pengeknappe Tider at kassere denne som kostede 12 Spd. 64 Skill. Og fresmskaffe en ny særdeles naar det lægges Mærke til at Byenæs Almue ingen anden Indtægt har af Børsens Kirke end 91/2 Skilling aarlig af Ørkedahls Skolekasse.

Samme år ble også graveren ansatt som ringer. Klokkeren måtte ikke sende andre enn ringeren i tårnet for å ringe med kirkeklokkene. ” Den eller de som sender Kaade eller vanartige Dreng i Taarnet til at bruge Klokkerne, bøder til Kirkens Kasse 60 Skilling.

Fra Byneset kommunes Jubileumsskrift 1937.

Ivar Grostad

Månednavnene

Månedsinndelingen med å dele året inn i 12 mnd. begynte man med alt i oldtiden. Den vanlige inndelingen var 12 mnd. a 30 dager, og i tillegg fikk man 4 tilleggsdager (aukanetr). Historikeren P. A. Munch angir disse månednavnene som vel ble benyttet hos oss til 1701 da vi gikk over fra den Julianske – til den Gregorianske kalender. 1. sommerdag (14. april) var starten på månedsberegningen, og hadde følgende månednavn:

- | | | | |
|-----|----------------------------------|--------------------------|------------------|
| 1. | Gaukmaaned eller Harpa; | – ca. 14. april | – 13. mai. |
| 2. | Skerpla; | – 14. mai | – 12. juni. |
| 3. | Solmaaned; | - 13. juni | – 12. juli. |
| | Her ble de 4 aukaneutr lagt til. | | |
| 4. | Høaannen; | - 17. juli – 15. august. | |
| 5. | Tvimaaned; | - 16. aug. | – 14. september. |
| 6. | Hautmaaned; | - 15. sept. | – 14. oktober. |
| 7. | Gormaaned; | - 15. okt. | – 13. november. |
| 8. | Ylir; | - 14. nov. | – 13. desember. |
| 9. | Mørsugr; | - 14. des. | – 12. januar. |
| 10. | Thorre; | - 13. jan. | – 11. februar. |
| 11. | Goe eller Gjøl; | - 12. feb. | – 13. mars. |
| 12. | Einmaaned; | - 14. mars | – 12. april. |

Skuddårsdagen (laupaar-dagen) ble lagt inn foran 24. Gjøl. (februar).

Fra 1701 ble år og måneder delt opp som i dag. Men i almanakker fra 1800-tallet er det foruten det vanlige månednavnet også oppgitt et eldre månednavn:

Januar eller Thorsmaaned.	Juni eller Sommermaaned.
Februar eller Gjølmaaned. (Blidemaaned)	(Skiersommer).
Marts eller Vaarmaaned.	Juli eller Høemaaned.
April eller Græsmaaned. (Faaremaaned).	(Ormemaaned).
Mai eller Blomstermaaned.	August eller Høstmaaned.
(Maimaaned).	September eller Fiskemaaned.
	Oktober eller Sæbemaaned.
	November eller Slagtemaaned.
	Desember eller Christmaaned.

Navnene i parantes er brukt tidlig på 1800-tallet. (Almanakk fra 1813).



Julegavetips !

Kalender - 2003. Historielagets tradisjonelle kalender med fine "historiske" bilder fra Byneset kommer selvfølgelig også denne gang.

Kalender for år 2003 - kr. 80,00

" Ord og uttrykk fra Byneset " Boken som kom i 1999 og har mere enn 3000 ord og uttrykk fra vårt "Bynesmål", hvorav en rekke er på vei til å forsvinne fra vårt dagligspråk

Boken koster kr. 150,00

" Gamle arbeidsformer i landbruket " Videokassett som viser torvtaking, høyonn og skuronn, samt den nye kassetten fra: **"Bynesdager og Utvandrerfestival 2000"** og **"Fjordfiske"** på samme kassett. Begge er blitt veldig godt mottatt, og vi har ikke hørt annet enn lovord. Ennå noen få eksemplar igjen.

Kassett kr. 200,00

Ekstra eksemplar av Historielagets årshefte kr. 40,00

Disse artiklene er utlagt for salg på **COOP MARKED** på Rye eller de kan kjøpes hos styremedlemmer i Historielaget.

Byneset HISTORIELAG
ønsker alle en riktig

God Jul

OG

Godt nyttår 2003.



Byneset Historielag Sør-Trøndelag Norge - Microsoft Internet Explorer

Fi Rediger Vis Favoritter Vektøy Hjelp

Tilbake Frem Stopp Oppdater Startside Søk Favoritter Medier Logg E-post Skriv ut Rediger Diskusjon

Adresse http://www.byneset.net/ Gå til Koblinger

 **Byneset Historielag**
Byneset Historical Society
Sør-Trøndelag NORWAY

www.byneset.net



Hovedside
Nyheter Styrer
Aktiviteter dagbok
Utgivelser
Onsøyhagen
Stevne 2000
Byneset Info/div.
Lensmann og Prest
Byneset Kirke
Kontakte Oss

Velkommen til **Byneset Historielag** Sør-Trøndelag NORWAY





Byneset historielag
stiftet 17.10.1994

Historielagets logo er bumerket til Byneset Kirke fra ca. 1170. Kirken ble innviet før år 1180 og fikk navnet St. Michaels kirke på Stein.

Laget ble stiftet 17. oktober 1994, som et resultat av et prosjekt Miljø og Næringsutvikling. Byneset igangsatt av Landbrukskontoret i Trondheims distriktet.

Ett av delprosjektene var å "kartfeste gamle stier og ferdselsårer". Ut fra den lokale gruppen som arbeidet med dette så Byneset Historielag dagens lys. Det var stor oppslutning om laget fra første dag. Medlemstallet pr. 1. Januar 2001 er 271. Ønsker du å bestille noen av våre utgivelser klikk [her](#). Byneset Historielag var tidlig ute med egne hjemmesider på internett, fra høsten 1997.

mailto:igrostad@online.no?subject=Byneset Historielag, hjemmeside

Internet

Besøk Byneset Historielag på Internett.

www.byneset.net

Har du internett, kan du gå inn på vår hjemmeside og få oppdaterte opplysninger om laget. Det kan være styresammensetning, lagets aktiviteter, kalendre og årshefter som du kan bla i med piltaster, samt generell informasjon om Byneset.

Trykk på flagget for å velge språk (push the banner). På venstre side nedover er innholdet spesifisert.

Ivar Grostad er redaktør for hjemmesiden, og han har lagt ned mye arbeide med innhold og bilder, og forsøker å holde denne så oppdatert som mulig.

Velkommen til å besøke vår hjemmeside.